

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Маргасової Вікторії Геннадіївни

на дисертаційну роботу Бурлуцької Світлани Владиславівни «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Вітчизняна економічна система, як ніколи ослаблена економічною рецесією та військовими діями в Луганській та Донецькій областях, продовжує нести фінансові втрати, внаслідок скорочення ділової активності, підвищення загального рівня ризику ведення господарської діяльності. Стрімка девальвація гривні, підвищення вартості кредитування та зниження реального рівня доходів – це тільки декілька чинників скорочення національного виробництва. Незадовільний інвестиційний клімат, значні регіональні диспропорції, обмежена мобільність трудових ресурсів та слабка дієвість державних регулюючих інститутів ставить під сумнів можливість швидкого подолання рецесії та забезпечення мінімальних темпів економічного зростання. Це є як свідомість фундаментальних, загальносистемних проблем у функціонуванні економіки України, так і віддзеркаленням загальносвітових тенденцій. Як зазначав лауреат Нобелівської премії 2008 року П. Кругман – економічні закони, що були справедливі раніш, є застарілими, а увага повинна приділятися новій економіці – «економіці депресії». Саме за таких умов надзвичайно актуальними стають питання, пов'язані з поведінкою соціально-економічних систем в умовах рецесивного шоку. Особливого значення набувають наукові розробки в цій сфері в умовах, коли вектор геополітичних процесів обумовлює не тільки спрямованість розвитку України, але й збереження її цілісності як державного утворення. Зазначене обумовлює нагальну потребу у постійному вдосконаленні наявних концепцій і теорій у сфері державного

регулювання економіки і розширенні та поглибленні їх предмета. Вітчизняна наука в цьому процесі відіграє значну, але все ж недостатньо активну роль. Сьогодення вимагає застосування нових акцентів в управлінні розвитком національних та регіональних соціально-економічних систем, серед яких автор дослідження, Бурлуцька С.В., виділяє чільну роль стратегії пружності сталого розвитку. У зв'язку з цим дисертаційна робота «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» є вчасною й актуальною науковою працею, що покликана поліпшити стан справ у зазначеному напрямку і збільшити внесок наукової спільноти в подолання кризових явищ.

Актуальність теми дисертації підкріплюється тим, що вона виконана дисертантом у межах науково-дослідних робіт: 1) Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова «Дослідження пріоритетних напрямів регіональної політики в економічній сфері» (номер держреєстрації 0110U007602), 2) Донбаської державної машинобудівної академії «Фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0112U006711), 3) Інституту економіко-правових досліджень НАН України «Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні» (номер держреєстрації 0114U001180); Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Організаційні механізми і технології забезпечення інформативності облікових даних в процесі прийняття управлінських рішень» (номер держреєстрації 0115U003311).

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертаційної роботи свідчить про достатнє знання її автором досліджуваної проблеми, уміння формулювати ґрунтовні логічні висновки і пропозиції. Одержані здобувачем нові наукові результати відзначаються логічною послідовністю та належним рівнем обґрунтованості завдяки використанню

комплексу наукових методів: монографічного, порівняльного аналізу, абстрактно-логічного, історичного, системно-компаративного аналізу, конкретизації, аналізу і синтезу, структурної декомпозиції, узагальнення, концептуалізації, графічного, статистичного, ретроспективного аналізу, кореляційного аналізу, трендового та сценарного моделювання, аналізу кластерів. Наукові й прикладні аспекти Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки достатньо повно досліджені та проаналізовані, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертаційної роботи, перелік використаної наукової літератури (як вітчизняної, так і іноземної).

Підтвердженням достатньої достовірності та адекватності результатів дисертаційного дослідження Бурлуцької С.В. є те, що інформаційна база роботи охоплює офіційні законодавчо-нормативні акти з питань забезпечення сталого розвитку, звітність Державної служби статистики України, статистичні бази даних Світового банку, аналітичні звіти уряду України, органів державної виконавчої влади та науково-дослідних установ.

Сформульовані пропозиції є конкретними, стосуються важливих напрямів формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки, відзначаються науковою новизною та свідчать про вагомий внесок автора в розвиток теорії і практики управління макроекономічними процесами. Теоретичні та методологічні положення дисертації ілюструються фактологічним матеріалом, якому властивий прикладний характер. Апробація нових наукових результатів дисертації проводилась на багатьох міжнародних та вітчизняних науково-практичних заходах. Обґрунтовані й достовірні положення дисертаційного дослідження знайшли впровадження в діяльності центральних та місцевих органів державної влади.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. До важливих результатів, що характеризуються науковою новизною, у першому розділі «Теоретичні засади забезпечення сталого розвитку національної економіки»

можна віднести обґрунтування методологічних підходів до ідентифікації дескрипторів національної соціально-економічної системи (с. 17 – 46). При обґрунтуванні власного бачення змісту дефініції «національна економіка», дисертант виходить, по-перше, з запропонованого у роботі визначення системи, як здатної до саморозвитку цілісності, утвореної достатньою сукупністю елементів, здатних до самовідтворення й відносно самостійного функціонування, та поєднаних мережею істотних структурних, генетичних та субординаційних зв'язків. По друге, відповідно до закладених аксіоматичних умов системності формуються дескриптори притаманні національним соціально-економічним системам (с. 43). Вартим уваги є також визначення особливостей реалізації техноцентричного та екоцентричного підходів до сталого розвитку в умовах трансформаційної економіки (с. 47 – 69). Результатом аналізу теоретичних засад функціонування національних соціально-економічних систем в контексті сталого розвитку стало формування декількох важливих теоретичних концептів: 1) ідентифікація сталого розвитку як властивості системи «С» зберігати ознаки «О» цілісності завдяки певним обставинам відносно змін «З» у результаті розв'язання протиріччя, обумовлених чинниками «Ч»; 2) визначення діалектики категорій функціонування – стійкість» – «розвиток – сталість»; 3) доведення спорідненості гносеологічній конструкції «соціально-економічна безпека» (реалізації свободи соціально-економічної системи за умов діалектичної відповідності, спрямованості та змісту суб'єктивних чинників розвитку об'єктивним умовам цілісного існування) та дефініції «сталий розвиток» (С.102).

Другий розділ «Методологічні основи формування стратегії забезпечення пружного сталого розвитку національної економіки» містить обґрунтування доцільності використання інституціонального інструментарію в дослідженні національних соціально-економічних систем (с.106 – 129). Бурлуцькою С.В. обрано концепт «науково-дослідних програм» в межах якого на гносеологічному рівні визначено «жорстке ядро» та «захисний

пояс» методології дослідження сталого розвитку національних економік. Обґрунтовано, що синтез елементів «позитивної евристики» (неоінституціоналізму та посткейнсіанства) реалізується в межах постулатів інституційного індивідуалізму (С. 110). Цікавим є висновок дисертанта, що розвиток соціально-економічної системи як внаслідок протиріч у взаємодії з іншими системами або оточуючим середовищем, так і внаслідок внутрішніх суперечностей, обумовлює підвищення рівня невизначеності, а отже і потребу у детермінації інституційної структури (самодетермінації).

В роботі здійснено визначення умов збереження національною економікою своєї самоорганізації та системних властивостей під впливом шоківих збурень (с. 130 – 161). Результати проведеного аналізу забезпечили достатнє підґрунтя формування для формування авторської гіпотези: національна соціально-економічна система як органічна цілісність зберігає свою самоорганізацію та відповідні системні властивості у результаті «коливальних рухів» (змін) її складових елементів та їх взаємозв'язків. Саме ці коливання підтримують динамічну рівновагу системи – рівновагу між цілісністю та її порушенням. Для казуального опису динамічної рівноваги в роботі обґрунтована доцільність синтезу диференційних рівнянь Лотки-Вольтерра та двосекторної моделі відтворення К. Маркса (с.153 – 159).

Важливим елементом наукової новизни, представленим у другому розділі, є авторська концепція соціально-економічної пружності національної економіки та її компонентів (с. 161 – 194). На підставі синтезу «технічного», «екологічного» та «адаптивного» підходів до пружності, в роботі сформовано концепт соціально-економічної пружності як сукупності тез: 1) спроможності національної соціально-економічної системи протистояти або відновлюватися після ринкових, екологічних та інших шоків і повертатися на шлях сталого розвитку; 2) адаптивних змінах економічних структур, соціальних й інституційних механізмів для підтримки або відновлення попереднього шляху розвитку чи переходу до нового стабільного шляху; 3) примату повного і продуктивного використання виробленого, природного й

нематеріального капіталів; 4) зберігання цілісності існування. Дисертантом доведено, що достатньою умовою забезпечення сталого розвитку динамічних соціально-економічних систем є процес адаптаційного розв'язання системних конфліктів. Сталість слід розглядати як функцію параметрів пружності та пластичності. Межі пружності обумовлені стійкістю існуючих системних зв'язків, а пластичність передбачає зростання чисельності ступенів свободи системи та формування нових та (або) додаткових взаємозв'язків між компонентами системи (С. 187).

У третьому розділі «Сучасний стан та специфіка соціально-економічного розвитку в Україні» Бурлуцькою С.В. проведено комплексний аналіз ступеню досягнення індикаторів національної стратегії сталого розвитку. Так, в роботі дістали подальшого розвитку прийоми оцінки індикаторів реалізації національної стратегії сталого розвитку, засновані на виявленні відмінних особливостей трансформації соціально-економічних систем країн Вишеградської четвірки та України, що дозволяє підвищити обґрунтованість стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки (с. 199 – 216). Результатом систематизації ендогенних драйверів формування вітчизняної моделі соціально-економічного розвитку стало доведення авторської гіпотези щодо існування в національній економіці України ефекту «прокляття ресурсів»(с. 217 – 242). Природний капітал у вітчизняній моделі економічного зростання стимулює зростання національного багатства через своє вичерпання, що додатково посилюється недовідтворенням виробленого капіталу. Виявлений ефект «прокляття ресурсів» обумовлюється негативними наслідками рентоорієнтованої поведінки економічних агентів національної економіки.

В третьому розділі роботи дисертантом була здійснена емпірична верифікація гіпотези щодо спроможності національної економіки зберігати свою самоорганізацію та відповідні системні якості у результаті «коливальних рухів» її складових елементів та їх взаємозв'язків (с. 243 – 276). Автор акцентує увагу, що погіршення стану національної економіки у

результаті шоків збурень (фінансової кризи 2008-2009 рр., суспільно-політичної кризи 2014 р., збройного конфлікту на сході України), перш за все, знаходить свій прояв у диспропорційних змінах фазової траєкторії через зростання амплітуди коливань валового нагромадження та затухання коливань кінцевих споживчих витрат. Неефективність економічної та інституційної структури сприяє реалізації рентоорієнтованої поведінки економічних агентів, а надвисока залежність вітчизняної економіки від екзогенних чинників обумовлює недостатньо пружну її реакцію на шоківні збурення (с. 275 – 276).

У четвертому розділі «Концепція та механізм реалізації стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» дисертантом визначено об'єктивні обмеження реалізації загальних імперативів сталого розвитку національної економіки (с. 281 – 307). Дисертантом встановлено, що створення умов реалізації національних імперативів сталого розвитку можливе через збереження цілісності існування (домену сталості) та безпеки національної соціально-економічної системи з урахуванням наявних ресурсних та інституційних обмежень на основі узгодження і реалізації інтересів економічних агентів та техноцентричних механізмів пружності.

На цьому підґрунті в дисертації запропоновано концепцію стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки (с. 308 – 335). Суттєвим елементом наукової новизни є запропонована дисертантом предикативно упорядкована семантична мережа основних визначень концепції (с. 314). В роботі запропоновано ідентифікувати механізм реалізації Стратегії сталого розвитку через комплекс певних управлінських або регулюючих дій оператора, спрямованих на зміну функціонування контрольованих компонентів сталого розвитку в ендогенному та екзогенному середовищі для досягнення задекларованих цілей сталого розвитку параметрів у кожному предикаті локалізації (с. 336 – 355).

П'ятий розділ «Науково-методичне забезпечення реалізації стратегії пружності сталого розвитку» поєднує нові наукові результати як теоретико-методичного, так і прикладного характеру. Бурлуцькою С.В. вдосконалені науково-методичні положення щодо визначення параметрів пружності сталого розвитку шляхом синтезу існуючих методів оцінки базових економічних, соціальних й екологічних індикаторів з методикою «технічного», «екологічного» та «адаптаційного» підходу до пружності, що забезпечує підвищення точності моніторингу кількісних параметрів відновлення траєкторії сталого розвитку в межах предикатів локалізації (с. 358 – 375). В роботі доведено, що підвищення якості формування та корекції інструментарію державного регулювання макроекономічних дисбалансів може бути досягнуте на підґрунті застосування сформованої методики моделювання доменів сталості макропоказників підсистеми забезпечення національної економіки (с. 376 – 397). На підґрунті синтезу технічних параметрів пружності (опірності та відновлюваності) та показників структурної ентропії Шеннона дисертантом запропоновано методичний підхід до оцінки параметрів постшокового розвитку територіальних підсистем національної економіки (с. 398 – 422).

Необхідно також зазначити, що дисертаційна робота загалом має новаторський характер, її новизна значною мірою визначається формулюванням теми та формуванням змісту дослідження. Робота належним чином структурована, її окремі розділи доповнюють, розвивають та розв'язують поставлені завдання, що дає у підсумку цілісну картину формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки.

Науково-практична значимість результатів дослідження. Практична цінність результатів дисертаційного дослідження Бурлуцької С.В. полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо удосконалення механізму формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки та її компонентів. Зазначене підтверджується документально

засвідченими фактами впровадження пропозицій дисертанта. Результати дисертаційного дослідження використані: 1) Комітетом Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва (довідка від 14.03.2016 р. №01-16/34нд); 2) Департаментом економіки Донецької обласної державної адміністрації (довідка від 09.02.2016 р. №03-10/611); 3) Головним територіальним управлінням юстиції у Донецькій області (довідка від 18.04.2016 р. №01-16/147); 4) Донбаським міжрегіональним центром професійної реабілітації інвалідів Міністерства соціальної політики України (довідка від 17.12.2015 р. №01-12/780-15); 5) Управлінням праці та соціального захисту населення Краматорської міської ради (довідка від 06.11.2015 р. № 01-15-1874); 6) Інститутом економіко-правових досліджень НАН України (довідка від 16.03.2015 р. № 59/173); 7) Державним навчальним закладом «Донбаський центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості» (довідка від 17.04.2016 р. №01-11/140).

Також, результати дисертації використано у навчальному процесі: 1) ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» МОН України (довідка від 14.04.2016 р. №68-16-325а); 2) Одеського національного економічного університету МОН України (довідка від 24.05.2016 р. №01-17/875).

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Згідно з нормативними вимогами, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, здобувачем опубліковано одну одноосібну та дві колективні монографії, 32 статті у провідних наукових журналах і збірниках наукових праць, які включені до переліку фахових видань, з яких 22 індексуються в міжнародних наукометричних базах. Результати, представлені у публікаціях, повною мірою репрезентують основні положення дисертації та роблять їх доступними для ознайомлення наукової спільноти. За результатами виступів на конференціях за матеріалами дисертації надруковано 13 тез.

Вивчення дисертаційної роботи та автореферату свідчать про відповідність змісту автореферату основним її положенням. В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації.

Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи.

Поряд із одержаними у дисертації науковими здобутками і розробленими й обґрунтованими Бурлуцькою С. В. теоретичними та методологічними положеннями щодо формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки, опонент вважає за доцільне звернути увагу наукової спільноти на дискусійні аспекти роботи та недоліки, що стосуються теоретичних і науково-прикладних положень дисертації, які мають бути предметом дискусії на захисті та потребують додаткової аргументації автора.

1. Досліджуючи теоретико-методологічні підходи до трактування сутності та змісту національної економіки, автор наполягає на доцільності використання дефініції «національна соціально-економічна система» як більш придатної для розв'язання діалектичної єдності соціальної та економічної підсистем суспільства (с. 39). Разом з тим, цілісного трактування цієї категорії не наводиться.

2. Виникає питання щодо доцільності використання в аналітичній частині роботи одночасно показників ВВП (у доларовому вимірювання) розрахованих за паритетом купівельної спроможності (підрозділ 3.1) та за поточними обмінними курсами (підрозділ 3.2).

3. Під час емпіричної верифікації гіпотези коливальних рухів національної СЕС дисертантом не враховано сальдо експортно-імпортних операцій (с. 248 – 252). Це вносить певну погрішність у результати аналізу динаміки ВВП за двома складовими: споживчими витратами та валовим нагромадженням.

4. Робота значно виграла б, якщо б автор більше уваги приділив питанням формування теоретико-методичних рекомендацій щодо оцінки

пружності інфраструктурної складової підсистеми забезпечення з урахуванням її гетерогенного наповнення.

5. В підрозділі 4.1 дисертантом сформоване концептуальне підґрунтя розробки стратегії сталого розвитку з подальшою графічною інтерпретацією (рис. 4.2 с. 294). Незрозумілим є відсутність зв'язку між інститутом держави, як складової інституційної системи, та екологічною підсистемою. Таким чином, автор не враховує суттєву роль державного управління в моніторингу використання природних ресурсів та забезпеченні транспарентності видобутку корисних копалин.

6. В підрозділі 5.2 дисертант пропонує методичний підхід до моніторингу та прогнозуванню індикаторів підсистеми забезпечення сталого розвитку, в межах якого сформовано прогноз змін «екологічних» трендів розвитку національної економіки (табл 5.3 с. 386). Однак, не зрозуміло, за яких умов можлива ситуація непогодженості динаміки змін еластичності детермінант умовної точки рівноваги за коефіцієнтами « α », « γ » та « β », « δ ».

Висловлені зауваження та побажання не применшують в цілому високий науково-теоретичний та прикладний рівень дисертаційної роботи Бурлуцької С.В. і не є підставою для зниження її позитивної оцінки.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Бурлуцької Світлани Владиславівни на тему «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» є самостійним, завершеним, цілісним, логічним за структурою науковим дослідженням. Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання — розв'язані та висвітлені у заключних висновках методичного та прикладного характеру. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичні. Робота відповідає нормативним вимогам пп. 9, 10, 12, 13,14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями згідно Постанови від 19 серпня 2015 р. №656).

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані в ході дисертаційного дослідження та винесені до захисту, в сукупності вирішують важливу науково-прикладну проблему забезпечення сталого розвитку національної економіки на підґрунті розробки теоретико-методологічних положень, методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування стратегії пружності її компонентів на мікро-, мезо- та макрорівнях задля забезпечення можливості виходу України з соціально-економічної кризи.

Вважаю, що автор дисертації «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» Бурлуцька Світлана Владиславівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент –

завідувач кафедри бухгалтерського обліку,

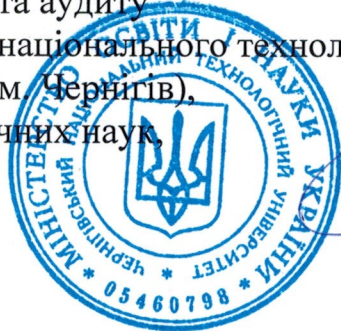
оподаткування та аудиту

Чернігівського національного технологічного університету

МОН України (м. Чернігів),

доктор економічних наук,

професор

В. Г. Маргасова